

УДК 025.7/.9:026:63(477-25)

КОЛОМІЄЦЬ Наталія,
кандидат сільськогосподарських наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
Національної наукової сільськогосподарської
бібліотеки НААН (м. Київ, Україна)
natalia.kolomiiets@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4590-265X>

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ФОНДАМИ РІДКІСНИХ ВИДАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ НААН

У статті розкрито досвід організації роботи з фондами рідкісних видань XIX – початку XX ст. Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України (ННСГБ НААН), які внесені до Державного реєстру об'єктів національного культурного надбання України. Мова йде про «Фонд видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики ННСГБ НААН» та «Колекцію наукових видань 1901-1917 років із фондів ННСГБ НААН». Виробничі процеси охоплюють формування і зберігання фондів, використання традиційних та інноваційних технологій, науково-історичне дослідження колекцій, репрезентацію рідкісних видань. Вивчення й збереження раритетних рідкісних зібрань аграрної тематики для наступних поколінь набувають особливого значення в умовах тривожного сьогодення.

Використано загальнонаукові та структурно-функціональні методи дослідження. За допомогою історичного, біографічного та методу джерелознавчого аналізу розкрито основні колекції «Фонду видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики ННСГБ НААН»: стародруки, видання гражданського друку, видання з автографами видатних діячів держави та науки, книги про становлення й розвиток аграрної наукової думки, періодику, прижиттєві видання видатних вчених-аграріїв, центри книгодрукування, іноземні видання, енциклопедії та україномовні книги й часописи з «Колекції наукових видань 1901-1917 років із фондів ННСГБ НААН». Відзначено, що україномовні видання початку XX ст. становлять бібліографічну рідкість, оскільки видавалися в умовах заборони царського уряду на українське книгодрукування, тому автори вимушені були публікуватись під вигаданими іменами. Визначено перелік авторів україномовних текстів у вітчизняних

журналах «Рілля» та «Хлібороб» за їх псевдонімами та криптонімами. Виявлено нові псевдо-імена видатного українського діяча, агронома, кооператора й видавця А. Г. Терниченка та автора статей з тваринництва М. І. Шандибіна.

Окреслено інноваційні форми збереження та репрезентації об'єктів національного надбання ННСГБ НААН.

Ключові слова: «Фонд видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики ННСГБ НААН», «Колекція наукових видань 1901-1917 років із фондів Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України», рідкісні видання, україномовні хліборобські часописи, інноваційні технології, оцифрування, віртуальні виставки, MindManager, Canva, технології оптичного розпізнавання символів.

ORGANIZATION OF WORK WITH COLLECTIONS OF RARE PUBLICATIONS OF THE NATIONAL SCIENTIFIC AGRICULTURAL LIBRARY OF THE NATIONAL ACADEMY OF AGRICULTURAL SCIENCES OF UKRAINE

The article describes the experience of organizing work with the collections of rare publications of the XIX-early XX centuries of the National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (NSAL of NAAS), which are included in the State Register of National Cultural Heritage of Ukraine. We are talking about the «Collection of Publications Published in the XIX Century on Agricultural Subjects of the NSAL NAAS» and the «Collection of Scientific Publications of 1901-1917 from the Collections of the NSAL NAAS». Production processes include the formation and storage of funds, the use of traditional and innovative technologies, scientific and historical research of collections, and the presentation of rare publications. The study and preservation of rare agrarian collections for future generations is of particular importance in the context of Russian aggression.

The article uses general scientific and structural-functional research methods. Using the historical, biographical and source analysis methods, the main collections of the "Fund of publications published in the XIX century. on Agricultural Issues of the National Scientific Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine": old printed books, civilian publications, publications with autographs of prominent state and scientific figures, books on the formation and development of agricultural scientific thought, periodicals, lifetime publications of prominent agricultural scientists, book printing centers, foreign publications, encyclopedias and Ukrainian-language books and magazines from the «Collection of Scientific Publications of 1901-1917 from the Funds of the National Scientific Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine». It is noted that Ukrainian-language publications of the early twentieth century are a bibliographic rarity, as they were published under the conditions of the tsarist government's ban on Ukrainian book printing, so the authors

were forced to publish under fictitious names. The list of authors of Ukrainian-language texts in the national magazines «Rillya» and «Khliborob» by their pseudonyms and cryptonyms is determined. New pseudonyms of the prominent Ukrainian figure, agronomist, cooperator, and publisher A. Ternychenko and the author of articles on animal husbandry M. Shandybin are revealed.

Innovative forms of preservation and representation of the objects of national heritage of the NSAL NAAS are outlined.

Keywords: «Collection of publications issued in the XIX century on agricultural topics of the National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine», «Collection of scientific publications of 1901-1917 from the funds of the National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine» rare editions, Ukrainian-language agricultural magazines, innovative technologies, digitization, virtual exhibitions, MindManager, Canva, Optical Character Recognition Technology.

Актуальність теми дослідження. «Фонд видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України» та «Колекція наукових видань 1901-1917 років із фондів Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук» як унікальні складові загально національної культурної спадщини є надзвичайно важливим джерелом для дослідження зародження, становлення й прогресу аграрної науки та суспільства загалом. Збереження для прийдешніх поколінь у вигляді оригіналу унікальної спеціалізованої інформації стало важливим завданням для нашої бібліотеки. В першу чергу це стосується старовинних документів, які відображають розвиток аграрної науки за декілька століть і становлять для дослідників України безцінне джерело необхідних знань.

Актуальність статті полягає в науково-історичному дослідженні колекцій рідкісних видань XIX – початку XX ст., висвітленні традиційних та інноваційних форм збереження і репрезентації фондів ННСГБ НААН, які становлять культурне надбання України.

Аналіз наукових публікацій. Репертуар рідкісних документів XIX – початку XX ст. із фондів ННСГБ НААН представлено у бібліографічних покажчиках, укладених Л. Ф. Забудською, Н. Д. Коломієць, О. М. Діденко, Г. М. Соловей, В. В. Мамрай, Т. С. Ковбасою [1-3].

Національний культурний фонд рідкісних та цінних аграрних видань зберігається у фондах сільськогосподарських бібліотек мережі НДУ НААН та ЗВО МОН I-IV р. а. В рамках корпоративної роботи з бібліотеками мережі НААН над укладанням покажчиків із серії «Іноземна сільськогосподарська книга у фондах ДНСГБ УААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю» під науковим керівництвом В. А. Вергунова працювали: з німецької літератури – Н. Ф. Гриценко, Я. В. Каніболоцька; французької – Л. Ф. Забудська, Т. В. Дмитрик, Н. І. Петренко; чеської – Н. Б. Щебетюк, Х. М. Піпан, О. П. Анікіна, Л. А. Кириленко; англomовної – С. Д. Коваленко, Т. О. Бондур, Н. С. Киракосян-Панасюк, В. В. Мамрай, В. Г. Костенко, О. Ю. Красікова-Грігозіс, Н. С. Мигашко, Ю. Г. Милостян, С. М. Никитюк; польської – В. І. Головенко, Н. Ф. Басун, М. М. Щербань, О. О. Бойченко [4-8]. Загальний аналіз п'ятнадцятирічної роботи з фондами рідкісних видань ННСГБ НААН, що становлять національне надбання України (НН), з акцентом на науково-історичні дослідження, проводиться вперше.

Мета дослідження: проаналізувати досвід організації роботи з фондами рідкісних видань ННСГБ НААН, виділити перспективні напрями, висвітлити результати проведених наукових досліджень та історичних розвідок за матеріалами даних фондів.

Методи дослідження. При проведенні дослідження констатуючу увагу надано джерелознавчому аналізу. Зокрема, при формуванні джерельної бази використано метод класифікації джерел, їх ідентифікації, інформаційного аналізу та синтезу. Позитивні сторони контент-аналізу виявилися ефективними як при

систематизації та формалізації книжкової спадщини, так й при аналізі різносторонніх за змістом джерел.

Залучено загальнонаукові та структурно-функціональні методи дослідження. При опрацюванні фонди рідкісних видань ННСГБ НААН розглядались, насамперед, як складні системи, що є множиною взаємопов'язаних підсистем і елементів, мають певні функції та ієрархію. У зв'язку з цим застосовано відповідні методологічні принципи, які забезпечили системну спрямованість студіювання та пізнання його об'єкта. Так, принцип цілісності дав змогу розділяти досліджуваний об'єкт на окремі частини, органічно інтегровані в єдине ціле. Принцип ієрархічності застосовано при вивченні супідрядності та підпорядкованості систем нижчого рівня системам більш високого рівня. Принцип структурованості забезпечив вивчення закономірних зв'язків між частинами цілого, специфіки його внутрішньої будови.

Залучення спеціальних історичних методів (предметно-тематичного, ретроспективного) дозволило відобразити історію формування та упорядкування обох фондів та їх складових – окремих книжкових колекцій.

Результати дослідження. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України містить два унікальні об'єкти, які внесені до Реєстру національного культурного надбання України: «Фонд видань, випущених у ХІХ столітті з сільськогосподарської тематики ДНСГБ УААН (нині – ННСГБ НААН)» відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України за № 1038-р від 3 вересня 2009 р. та «Колекція наукових видань 1901-1917 років із фондів ННСГБ НААН» згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 1206 від 10 листопада 2021 року.

До колекцій рідкісних видань ННСГБ НААН включено основні групи документів: стародруки, видання гражданським шрифтом, перші та прижиттєві видання праць основоположників сільськогосподарської науки і техніки, видання

з автографами видатних діячів держави і науки, книги з історії розвитку аграрної наукової думки, галузева періодика, видання незвичних форматів, енциклопедії, альбоми, атласи, іноземна література, книги про основні етапи розвитку Землі, тогочасні видавництва, українські видання.

У 2023 р. під егідою Міністерства культури та інформаційної політики України і за підтримки міжнародної організації ЮНЕСКО розпочато проєкт створення Національної електронної бібліотеки України (НЕБУ): збереження документальної культурної спадщини. Одним із завдань проєкту є встановлення кількісних та якісних характеристик фондів установ України, де зберігаються документи культурного надбання. ННСГБ НААН взяла участь в Опитуванні для НЕБУ. Загальна кількість назв документів фондів, що є культурним надбанням – становить 12899. Загальна кількість примірників фондів НН – 43285. Кількість назв стародруків (1551-1830) – 29. Кількість назв періодичних видань (1831-1945) – 416. Загальна кількість оцифрованих примірників фондів НН – 705. Кількість оцифрованих примірників періодичних видань (1831-1945) – 921.

Формування фондів відбувалось відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України за № 1038-р від 03.09.2009 р. «Про віднесення наукових об'єктів до таких, що становлять національне надбання»; Закону України № 1561-III від 16.03.2000 р. «Про бібліотеки і бібліотечну справу»; Наказів Міністерства культури і мистецтв України за № 708 від 20.11.2001 р. та № 437 від 14.06.2016 р. «Про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання» та нормативної документації з питань виявлення, формування, збереження, обліку й використання фонду рідкісних видань: «Інструкція про виявлення, облік та збереження особливо цінних документів ДНСГБ УААН» (10.06.2001 р.), Положення про Фонд рідкісних друкованих видань (30.11.2010 р.); «Положення про «Фонд видань, випущених у ХІХ ст. з

сільськогосподарської тематики ДНСГБ УААН» (від 28.11.2013 р.). Розроблені методичні рекомендації «Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні видання) в бібліотечних фондах: книгознавче анотування і систематизація» [9], «Збереження документних фондів у системі бібліотечно-інформаційної діяльності» [10], «Інформаційно-комунікаційні технології у діяльності Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН» [11].

Робота з фондами рідкісної книги спрямована на:

- ❖ формування, збереження, дослідження та репрезентацію фонду стародруків, рідкісних і цінних видань;
- ❖ задоволення читацьких запитів шляхом видачі документів та надання он-лайн сервісу (он-лайн замовлення, он-лайн бронювання, віртуальна довідка, сканування документів, он-лайн доставляння інформації);
- ❖ забезпечення всебічного розкриття фондів з Державного реєстру об'єктів, що мають статус національного надбання, за допомогою створення електронного каталогу «УкрАгротека» та повнотекстової бази даних документів,
- ❖ наукове дослідження колекцій фонду;
- ❖ популяризацію книжкового фонду шляхом публікацій у фахових виданнях, виступів на наукових конференціях, у засобах масової інформації, веб-сайті ННСГБ НААН та соціальних мережах, підготовки книжкових та віртуальних виставок, оглядів, проведення екскурсій та курсів підвищення кваліфікації;
- ❖ підготування та видання бібліографічних покажчиків за матеріалами фонду.

Відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» для документів, що внесені до Державного реєстру національного культурного надбання, встановлюється особливий режим охорони, зберігання та використання. Тому для збереження та належного функціонування об'єктів НН

були виділені три окремі приміщення. Документи зберігаються у книгосховищі на металевих стелажах. Спосіб розстановки: хронологічно-інвентарний — для книг; для періодичних видань — алфавітно-хронологічний. Температура у книгосховищі повинна становити 17-19⁰С, вологість 50-55%. Об'єкти національного надбання обладнані двома кондиціонерами для створення оптимального мікроклімату у книгосховищі, гігрометрами ВІТ-2 для вимірювання температурно-вологісного клімату у приміщенні, порошковими вогнегасниками ВП-2; встановлено матові вікна з металічними решітками та ролетами для захисту документів від шкідливого впливу світла, броньовані двері та систему охоронної сигналізації. Є окрема читальна зала № 2.

З метою збереження документів періодично проводяться реставраційні та палітурні роботи, з інноваційних технологій — проводиться сканування й оцифрування рідкісних вітчизняних та іноземних книг ХІХ ст. З цією метою у травні 2016 р. в ННСГБ НААН створено лабораторію оцифрування завдяки гранту «Від досліджень до впровадження» (договір з Міжнародним фондом «Монсанто» (США) про дозвіл на право виконання робіт з оцифрування (дигіталізації) документів від 26.05.2015 р.). За допомогою книжкового сканера ATIZ BOOK DRIVE PRO mini можна сканувати оригінали видань у високій якості з використанням 2 цифрових камер і 2 джерел світла до обидві сторони, що дозволяє сфотографувати розворот книги за один раз. Переваги — висока швидкість і якість зйомки, а також V-подібний розворот книги не більш ніж 120⁰, що оберігає корінець книги від заломлювання і є особливо необхідним для бережливого сканування старовинних книг. Після сканування сторінки переводяться у TIF-формат і проходять обробку з використанням програми Book Drive Editor Pro, а потім переводяться у ПДФ-формат. Електронні копії документів «Фонду» знаходяться на сервері в лабораторії як страхові екземпляри і на дисках довготривалого зберігання у книгосховищі Фонду.

У 2023 р. за рахунок гранту № 2022-2741 від Міжнародного альянсу захисту культурної спадщини в зоні конфліктів ALIPH Foundation (Швейцарія) бібліотека отримала LLC сканер «METIS EDS ALHA» для оцифрування широкоформатних документів.

На даний час оцифровано 705 примірників (або 238 069 сторінок) з фондів рідкісних видань ННСГБ НААН. Реалізовано цифрові проєкти: «Колекція прижиттєвих видань В. В. Докучаєва», «Колекція прижиттєвих видань С. М. Богданова», «Енциклопедичні видання XIX-початку XX ст.», «Німецька книга видатних економістів XIX ст.», «Аграрна україніка 1901-1917 рр.». Серед оцифрованих видань — праці видатного ґрунтознавця, професора В. В. Докучаєва; професора агрономії Київського університету ім. Св. Володимира С. М. Богданова; українського господаря і мецената перших українських культурно-просвітницьких газет, агронома Є. Х. Чикаленка; українського вченого, засновника першої Дослідної станції лікарських рослин в Лубнах П. І. Гавсевича; фахівця у галузі луківництва, викладача Харківського землеробського училища О. А. Колесова; видатного вченого-агронома, професора Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва П. В. Будріна; вченого-агронома, фізіолога рослин, професора А. Є. Зайкевича; видатного українського вченого, основоположника науки про ліс і лісову дослідницьку справу, академіка АН України Г. М. Висоцького; перший підручник з ґрунтознавства М. М. Сибірцева; енциклопедичні видання: «Повна енциклопедія російського сільського господарства» в 12-ти томах, «Ілюстрований сільськогосподарський словник» професора С. М. Богданова.

Відповідно до «Регламенту процесу оцифрування друкованих документів ННСГБ НААН» від 29.06.2016 р. оцифрування документів проводиться з метою формування електронного фонду користування (ЕФК) [12]. Це сукупність електронних копій документів, записаних на цифрові носії, призначених для

використання замість оригіналів документів. Перенесення рідкісних видань на електронні носії сприятиме збереженню інтелектуального надбання нації, зменшенню зношеності й старіння книг, заощадженню площі, забезпеченню доступності видань для користувачів (в локальній мережі бібліотеки та Інтернет-просторі) і створенню дублюючих копій окремих документів у цілях безпеки, можливості одночасного використання одного примірника декількома користувачами; підвищенню ефективності використання документів із фондів ННСГБ НААН. В першу чергу оцифруванню підлягають документи I категорії «Раритети: книжкові пам'ятки (до 1830 р.), особливо цінні та рідкісні книги, рукописи» та II категорії «Художньо-культурні цінності та соціально значущі видання».

Отже, зміна традиційних форм роботи з бібліотечними фондами в рамках системи збереження документів полягає у використанні нових технологій, які враховують світовий досвід з цієї проблеми, та поєднанні їх із класичними реставраційними операціями. Процес збереження документів з фондів НН має бути безперервним, інакше зростає ризик втрати унікальних і цінних колекцій рідкісних видань.

Для доступності документів з фондів національного надбання ННСГБ НААН для користувачів вся інформація вводиться до електронного каталогу «УкрАгротека» з одночасним штрих-кодуванням, створені відповідні бази даних, проводиться аналітичний розпис періодичних видань та повнотекстове наповнення оцифрованими виданнями. В умовах карантину та воєнного стану освоєно методику дистанційного внесення документів до автоматизованої бібліотечної системи. Створено чотири бази даних рідкісних видань ННСГБ НААН та бібліотек мережі в АБІС, введено 2700 записів вітчизняних та 608 іноземних рідкісних книг XIX ст., 14332 записи видань 1901-1917 рр. (з них — 13057 вітчизняних та 1275 іноземних видань), а також 2481 запис документів

XIX ст. з бібліотек мережі. Проштриховано 39971 екземпляр, в загальній базі DNSGB розписано 45262 статті з періодичних видань.

Невід'ємною частиною роботи ННСГБ НААН є наукове дослідження окремих колекцій фондів та проведення історичних розвідок, вивчення біографічних даних вчених-аграріїв, діяльності сільськогосподарських товариств та профільних відомств, навчальних закладів, різноманітних сільськогосподарських виставок, з'їздів, роботи перших дослідних станцій на території України, результати яких представлені на засіданнях Вченої ради установи, у бібліографічних покажчиках, монографіях та публікаціях, у тому числі й електронному фаховому збірнику «Історія науки і біографістика» та Бюлетені ННСГБ НААН. У колективній монографії «Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН в інформаційному суспільстві: інформаційно-бібліотечне забезпечення аграрної галузі» (2019) представлено повну характеристику колекцій «Фонду видань XIX ст. з сільськогосподарської тематики ННСГБ НААН» [13].

За матеріалами фондів рідкісних видань ННСГБ НААН у працях співробітників розкрито колекції: стародруків [14], аграрної періодики [15-18], видань з автографами видатних вчених [19], американської книги та видань незвичних форматів [20].

Введено до наукового обігу нові історичні постаті та доповнено біографічні дані: професора Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва з гідротехніки та меліорації В. Й. Дейча, засновника захисного лісорозведення на залізницях Півдня України М. К. Сердинського (1853-1908); вченого управителя, громадського діяча, популяризатора практичних знань з сільського господарства й тваринництва І. М. Кабештова (1827-1918); вченого агронома, піонера з дослідної справи на півдні України, популяризатора сільськогосподарських наук Ф. Б. Яновчика (1867-1926); видатного німецько-

британського ботаніка та ілюстратора, автора ботанічного атласу «*Plantae selectae*» Georg Dionysius Ehret (1708-1770).

Проведено дослідження україномовної аграрної книги з «Колекції наукових видань 1901-1917 рр. із фондів ННСГБ НААН» як частини національного культурного надбання України. Це дослідження є актуальним і своєчасним, особливо в сучасних реаліях. Згідно акту № 116/1 від 16.12.2022 р. «Колекція» налічує 30 книг (0,35%) і три періодичні видання українською мовою (1,08%) – «Рілля» (Київ), «Хлібороб» (Харків), «Економіст» (Львів). Це результат нищівної дії Валуєвського циркуляру (1863) та Емського указу (1876) про заборону українського книгодрукування. Лише після «Маніфеста громадянських свобод» 1905 р. відмічається активування діяльності українських видавництв. При дослідженні джерел друку україномовної книги 1901-1917 рр. у фондах ННСГБ НААН з'ясовано, що більша частина видань була надрукована за підтримки Благодійного товариства видання загальнокорисних і дешевих книг (1898-1918), Полтавського губернського земства, Товариства «Український агроном» у Києві, Краєвого господарського товариства «Сільський господар» у Львові, Українського агрономічного гуртка при Московському сільськогосподарському інституті, Лубенського товариства сільського господарства [21]. Терміни з цих книг увійшли до «Словника сільськогосподарської термінології» 1933 р. Україномовні видання 1901-1917 рр. введені до електронного каталогу «УкрАгротека», відскановані і прикріплені повні тексти, проводиться аналітичний розпис статей з української періодики. Для захисту повнотекстових україномовних видань накладено водяний знак з аббревіатурою установи. При цьому використовувався онлайн-інструмент Make Watermark.

З огляду на специфіку історії українського книговидання та цензурні утиски проти українського слова в XIX ст. дане дослідження вказало на

необхідність проведення ще одного напрямку роботи з електронним каталогом «УкрАгротека», а саме: розшифрування псевдонімів, криптонімів, алонімів, різночитань і скорочень прізвищ авторів україномовних видань та статей дореволюційного періоду. Для цього був складений перелік псевдо-імен українських авторів з періодики «Колекції наукових видань 1901-1917 рр. із фондів ННСГБ НААН» (табл. 1).

Хліборобсько-кооперативний ілюстрований часопис «Рілля» – видання товариства «Український агроном», засноване у 1909 р. у Києві. Редактор і видавець – А. Терниченко. Журнал містив практичні статті і новинки для українського хлібороба, про Галичину, про діяльність та нові книги товариства, бібліографію, запитання-відповіді, рекламу. Завдання журналу – давати агрономічні поради українським хліборобам, згуртовувати їх і з'ясовувати потреби народу і селянських товариств. В програму часопису входило землеробство, тваринництво, садівництво, бджільництво, ветеринарія, судова справа, кооперація тощо. Передплатникам також розсилали хліборобський порадник-календар і книжечки з сільського господарства під серією видань «Бібліотека Рілли» [22]. Про наповнення контенту журналу «Рілля» було описано у статті С. В. Нижник і Г. М. Соловей [23].

У журналах «Рілля» та «Хлібороб» друкувалися видатні українські діячі та представники прогресивних сил (табл. 1):

Табл. 1

**Псевдо-імена українських авторів з «Колекції наукових видань
1901-1917 рр. із фондів ННСГБ НААН»**

№	Прізвище, ім'я, по- батькові	Рід занять	Псевдо-імена
Часопис «Рілля»			
1	Анатасевич Борис Миколайович	Дільничний агроном Полтавського повіту (с. Мачухи), отримав вищу освіту в 1913 р. ****	Мачушанський М.
2	Антонович Петро	співробітник «Рілли»	[П. Ант-ч]

3	Ващенко-Литовченко М.	автор статей з тваринництва	Ващенко М.
4	Вировий Євген Семенович (27.02.1889-17.05.1945)	український громадський та культурно-освітній діяч, видавець, один з організаторів Катеринославської «Просвіти».	[Малий]
5	Грабовський Павло Арсенович (11.09.1864-12.12.1902)	український поет, лірик, публіцист і перекладач	[Павло Граб]
6	Грицюк-Кулачок Д.	агроном	[Д. Кулачок]
7	Грінченко Марія Миколаївна (1.06.1863-15.07.1928)	українська письменниця, перекладачка, освітянка	[М. З.]
8	Демянко [Демянко] Василь Якович	агроном 1-го розряду Полтавського повітового земства, старший спеціаліст з тваринництва при Департаменті землеробства, гласний Полтавської міської думи (1913-1916), член Правління Полтавського товариства сільського господарства, засновник газети «Рідна Думка» (1905)**	[В. Д-ко]
9	Доля Григорій [Костянтинович?]	бджоляр	[Судьбин Г.]
10	Євтушенко Панас [Фомич]	дільничний агроном Лубенського повіту (1909; с. Вовчок), отримав середню освіту в 1914 р.****	[Панас Маренжа, П. Євтушенко-Маренжа]
11	Завертаний Павло	агроном	[З-ний П.]
12	Ісаєнко Михайло Омелянович	Сільськогосподарський староста (м. Бишів Київського повіту), отримав нижчу освіту в 1913 р.****	І-ко, М.
13	Кониський Олександр Якович (18.07.1836-29.11.1900)	український перекладач, письменник, педагог та громадський діяч	[Полтавець]
14	Кононенко Мусій Степанович (22.08.1864-14.06.1922)	український поет і прозаїк, учасник літературного гуртка «Плеяда», активний діяч кооперативного руху та Братства тарасівців	[М. Ш-ко]

15	Левицький Модест Пилипович (25.07.1866-16.05.1932)	лікар-гуманіст, співробітник газет «Київська старовина» і «Рада», член товариства «Час», директор культурно-освітнього Департаменту при Міністерстві шляхів	[М. Л.]
16	Літвицький Микола Олексійович (13.05.1888-23.03.1939)	український державний діяч часів Української революції, один з лідерів кооперативного руху Вінниччини, член Вінницької «Просвіти»	[Мик. О. Л-ий; М. Л-ий]
17	Луцкевич Марко Денисович (26.04.1882- 1940)	український громадський і політичний діяч	[М. Л.]
18	Матушевський Федір Павлович (20.06.1869- 2.11.1919)	український громадський діяч, публіцист, літературознавець, критик, співробітник «Ради», член Центральної Ради, а пізніше Міністр закордонних справ уряду УНР в еміграції	[Ф. Павлович]
19	Ніковський Андрій Васильович (14.10.1885-1942)	громадсько-політичний і державний діяч, літературознавець, публіцист, редактор газети «Рада» (Київ, 1910-1914) та журналу «Основа» (Одеса, 1915)	[А. Н.]
20	Приходько Микола Якович	інструктор з садівництва в Полтавському повіті, отримав нижчу освіту в 1912 р. ****	Приходько, Н.; Приходько М.
21	Русов Олександр Олександрович (7.02.1847-8.10.1915)	український вчений, економіст, земський статистик, громадський діяч, член Правління Благодійного товариства видання загальнокорисних і дешевих книг (1898-1918)	[О. Р., Земляк]
22	Саліковський Олександр Хомич (13.03.1866-22.11.1925)	громадський і політичний діяч, публіцист, Міністр внутрішніх справ Директорії УНР	[О. Х.]
23	Стебницький Петро Януарійович (25.11.1862-14.03.1923)	громадсько-політичний та державний діяч, організатор бібліотечної справи, вчений, письменник, публіцист, перекладач, редактор, видавець,	[П. С., П. Ст-кий]

		один з організаторів та очільник Благочинного товариства видання суспільно корисних і дешевих книг	
24	Тавіжнянський Микола	кооператор	[Тав-кий Мик.]
25	Твердохлібов Олександр Дмитрович (17.10.1840-31.08.1918)	український історик, літератор, краєзнавець, етнограф і педагог	[А. Д. Твердохліб; Земляк]
26	Терниченко Аристарх Григорович (10.04.1882-11.02.1927)	український та громадський діяч, агроном, кооператор, видавець, редактор «Ріллі»	«Рілля»: [А. Т., Т., А. Силенко, А. С- ко, Кооператор]
27	Тесленко Архип Юхимович (2.03.1882- 28.06.1911)	український письменник	[Селянин]
28	Тищенко Юрій Пилипович (22.04.1880-5.12.1953)	український видавець, письменник, журналіст, перекладач, суспільний діяч, співробітник київської редакції Львівського наукового вісника, «Села» та «Засіву», друкувався у «Раді», «Рідному краї», «Дзвінку», директор видавничого товариства «Дзвін» та один із засновників журналу «Українська хата»	[Сірий Юр.]
29	Халецький Микола (?- 17.11.1912)	співробітник «Ріллі»	[Мик. Башт-ко]
30	Шандибін Микола Іванович	автор статей з тваринництва, помічник секретаря Кобелякської повітової земської управи (1908-1913), дворянин***	[М. Ш.; Шандиба М.]
31	Щоголів Іриней [Іринарх] Михайлович (1873-1943)	учений-ентомолог, член товариства «Український агроном», професор Київського сільськогосподарського інституту (1923)	[І. Щ.]
Журнал «Хлібороб»			
32	Агафоненко Олексій Миколайович (?-1913?)	агроном, вчений секретар Прилуцького товариства сільських господарів (1903), дійсний член Харківського	[А. Н. Агафоненко]

		товариства сільського господарства з 1909 р.*	
33	Войцехович Олександр Андрійович	агроном, дійсний член Харківського товариства сільського господарства з 1911 р.*	[А. В-чъ]
34	Дрімцов (Дремцов) Сергій Прокопович (1867–1937)	агроном земельної комісії Старобільського повіту (з 1910 р.)****, фольклорист, перекладач, музичний, земський і громадський діяч, дійсний член Харківського товариства сільського господарства з 1909 р.*	[С. Дрімченко]
35	Комаров Олександр Федорович (1842-1918)	публіцист	[О. Степовик]
36	Королів-Старий Василь Костянтинович (16.02.1879-11.12.1941)	український громадський діяч, письменник, видавець, один із засновників Української Центральної ради	[В. Корольов]
37	Костецький Яків Олександрович	священник	[І. Костецкій]
38	Німцевич Олександр Петрович	автор статей з сільськогосподарських питань, дійсний член Харківського товариства сільського господарства з 1905 р., член відділення тваринництва (1913)*	[О. Н-вич]
39	Терниченко Аристарх Григорович (10.04.1882-11.02.1927)	український та громадський діяч, агроном, кооператор, видавець	«Хлібороб»: [А. Г., А. Силенко, А. Терен, А. Григорович та Старий хлібороб; виявлено нові псевдоніми та криптоніми: Дід Павло, Бабківець, Іван Темний, Р.К.Р., Ар. Т.]
40	Шаповал Микита Юхимович (08.06.1882-25.02.1932)	український політичний і громадський діяч, публіцист, лісівник	[М. Сріблянський]

41	Яблоновський Володимир Олександрович	повітовий агроном Зміївського повіту Харківської губернії, отримав вищу освіту в 1900 р.****	[В. Яблоновський]
----	--	---	-------------------

*- *ППП авторів та біографічні дані знайдено автором за [24], **- [25], ***- [26], ****- [27].*

Псевдоніми та криптоніми визначались згідно аналізу прізвищ авторів статей досліджуваних журналів та словників О. І. Дея [28] і В. Еппеля [29].

«Хлібороб» – журнал-щомісячник, присвячений справам кооперації і сільського господарства, виходив у Харкові в 1907-1918 рр. українською та російською мовами; видавався Харківським сільськогосподарським товариством за субсидії Харківського губерньського земства. Редактор – агроном С. М. Кузнєцов. Перелік авторів статей українською мовою подано у таблиці 1.

А. Г. Терниченко в журналі «Хлібороб» вів декілька рубрик під власним прізвищем та різними видуманими іменами: «Хліборобські листи до редакції» (Силенко А.; Бабківець; Дід Павло; Іван Темний), «Хазяйські поради» (А. С-ко; Силенко А.; Терниченко А.; Терен А.; А. Григорович), «Дрібязки з хліборобської справи» (Григорович А.; Р.К.Р.; А. Т.; Силенко А.; А. С.), «Дописи» (А. Г.; Г.; Т.; С-нко), «Про книги» (А. Т.; А. Терен; А. С.; Г.), «Хліборобські новини» (Т., А. Т.), «З кооперативної практики» (А. Силенко), «Листи з подорожі» (А. Григорович), «Старе й нове» (Хлібороб). У «Південно-російській сільськогосподарській газеті», яка також виходила під егідою Харківського галузевого товариства, Аристарх Григорович друкувався як А. Терниченко – про сільськогосподарські курси у Києві (1910), під криптонімами: Ар. Т. «Нотатки подорожуючого кооператора» (1910), вів кореспонденцію (1908), А. Т. – про діяльність Київської спілки споживчих товариств. Цілком вірогідно, що всі ці псевдоніми та криптоніми належать одному автору. Таким чином, виявлено нові псевдо-імена А. Г. Терниченка: Дід Павло, Бабківець, Іван Темний, Р.К.Р., Ар. Т.

У журналі «Хлібороб» частинами друкувались книги С. Дрімченка «Хліборобська наука» [справжнє прізвище Дрімцов (Дремцов) Сергій Прокопович], О. Степовика «Про садовину» [спр. прізви. Комаров Олександр Федорович], Володимира Олександровича Яблоновського «Як розводити костьор» (траву), С. Прокопченко «Як треба доглядати за садом», В. Корольова «Допомога тильної корови» [спр. прізви. Королів-Старий Василь Костянтинович (1879-1943)], М. Сріблянського «Сильски малюнки» [спр. прізви. Шаповал Микита Юхимович], Кропивницького Марка Лукича (1841-1910) під назвою «Хліборобськи нарысы».

Загалом, було визначено псевдоніми і криптоніми 40 авторів з українських часописів початку ХХ ст., які зберігаються у фондах ННСГБ НААН.

Економічно-господарський щомісячник **«Економіст»** – друкований орган Краєвого союзу ревізійного, заснований у 1904 році у Львові. Редактор – Омелян Саєвич. Станом на 1910 рік Краєвий ревізійний союз був найвищою економічною інституцією і налічував понад 430 союзних спілок. Головою союзу був др. Кость Левицький. Журнал описує діяльність Краєвого союзу ревізійного, економічну діяльність товариства «Просвіта», товариства взаємних обезпечень «Дністер», про кооперативний рух в Україні, Чехії, Ірландії, Фінляндії та інших краях, аграрне питання в Галичині. При журналі «Економіст» виходив популярний ілюстрований кооперативно-економічний місячник «Самопоміч». Дана розвідка слугує підтвердженням того, що українськомовні аграрні видання 1901-1917 рр. із фондів ННСГБ НААН є бібліографічною рідкістю, доказом відродження українського слова і безцінною джерельною базою для наукових досліджень.

Наступна розвідка буде спрямована на вивчення книг з приватних колекцій рідкісних видань ХІХ ст., позначених дарчими написами й автографами власників книг, екслібрисами, штемпелями, каталожними відмітками приватних бібліотек та бібліотечних фондів різноманітних товариств і організацій.

Виявлено, що фонди нашої бібліотеки були поповнені з колекцій: вченого агронома, педагога і громадського діяча В. Е. Брунста; з особистої бібліотеки К. П. Групільйона; агронома, члена Харківського товариства сільського господарства та редактора його часописів С. М. Кузнецова; вченого агронома О. П. Бондаренка; економіста, кандидата сільськогосподарських наук, професора політекономії Харківського університету І. М. Міклашевського; професора Е. К. Брандта; ботаніка С. К. Запорожцева; вченого-агронома Г. Г. Дібольда; гласного Харківської міської думи М. В. Масловича; ботаніка-лісівника М. К. Срединського; помолога і чиновника Харківського губернського земства Х. І. Клейна; інспектора Уманського середнього училища землеробства і садівництва П. Г. Анциферова; директора дослідного поля Полтавського товариства сільського господарства В. М. Дьякова; винороба В. О. Гернета; української поміщиці К. М. Скаржинської та ін.

Діяльність ННСГБ НААН репрезентується на сайті <https://dnsgb.com.ua/>. Тут розміщено інформацію про історію бібліотеки, структуру та науковий потенціал, контакти, у розділі «Новини» можна переглянути оголошення, події, екскурсії, виставки. За час існування фондів НН було проведено 100 екскурсій для візитерів, які залишили свої враження у «Книзі відгуків почесних гостей». Екскурсії орієнтовані на відвідувачів. Крім стандартної розповіді про колекції рідкісних видань XIX – початку XX ст. до кожного випадку підбирається література, яка буде цікавою і корисною глядачеві, розширить його горизонти. Для цього, якщо є можливість, вивчаються біографічні дані про майбутніх відвідувачів бібліотеки і підбирається література відповідно до галузі отриманої освіти, спеціалізації й тематичного спрямування наукової діяльності, етнічної чи географічної ознаки, професійного чи навчального характеру, сфер інтересів.

Лекції на курсах підвищення кваліфікації для бібліотечних працівників до 2020 р. супроводжувались ознайомленням з фондами рідкісних видань ННСГБ

НААН. В наступні роки лекції відбувались дистанційно з онлайн-презентацією колекцій. У читальному залі експоновано 143 тематичні книжкові виставки.

Прикладом науково-практичного застосування інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) у бібліотечній роботі є організація віртуальних виставок. З 2013 р. на сайті <https://dnsgb.com.ua/> репрезентовано 124 онлайн-виставки. У 2022 р. освоєно технологію MindManager і створено віртуальну виставку з інтелектуальною картою «165 років від дня народження першого губернського Полтавського агронома П. М. Дубровського (1857-1916)» (<https://dnsgb.com.ua/novini/vistavki/165-rokiv-vid-dnya-narodzhennya-pershogo-gubernskogo-poltavskogo-agronoma-dubrovskogo-pavla-mihajlovicha-1857-1916/>).

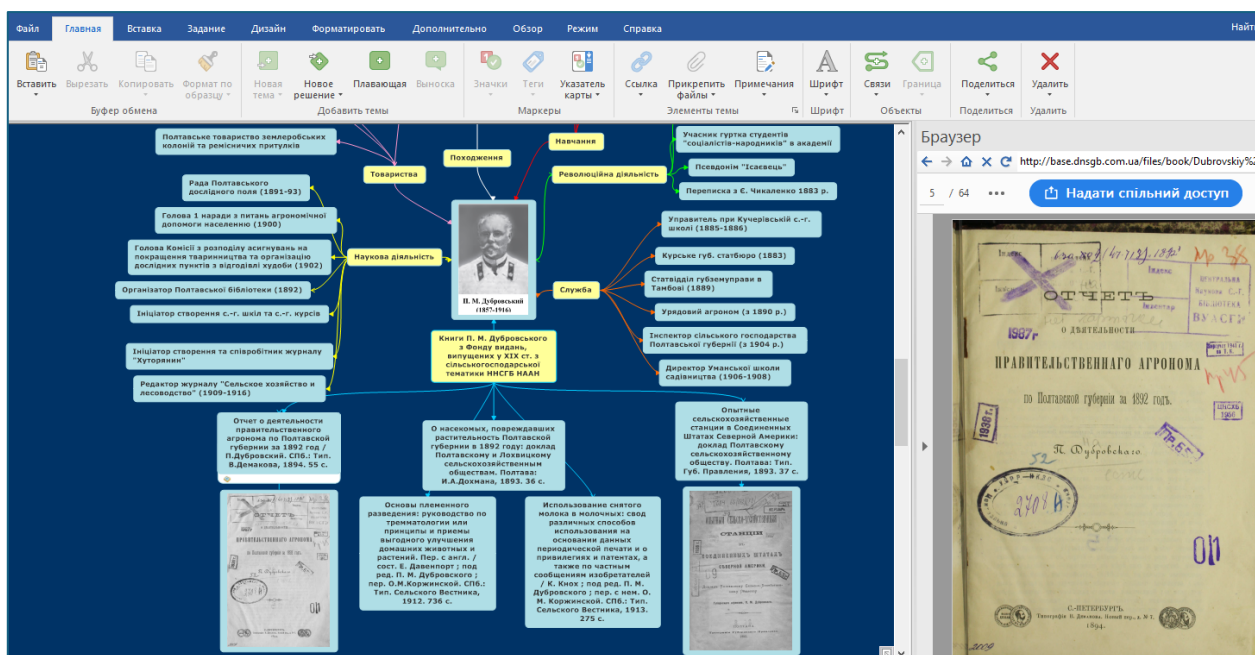

Рис. 1. Віртуальна виставка з використанням технології MindManager для створення інтелект-карт з метою репрезентації рідкісних видань ННСТБ НААН

До інтелект-карти можна прикріпити зображення (наприклад, портрет вченого, скан-копії титульних аркушів видань вченого), посилання на повний текст книги з електронного каталогу та файли (рис. 1).

У 2023 р. розпочато використання онлайн-сервісу графічного дизайну Canva для створення колажів, віртуальних виставок, оформлення титульних сторінок для друкованих та електронних видань, презентацій, генерування зображень за допомогою штучного інтелекту (рис. 2).

Рис. 2. Віртуальна виставка, створена з використанням сервісу Canva

Для автоматизації бібліотечних процесів також можна застосовувати штучний інтелект (ШІ). Наприклад, технології оптичного розпізнавання символів (OCR) дозволяють розпізнавати, копіювати та перетворювати текст зі сканованих матеріалів і фотографій, забезпечуючи користувачам можливість швидко отримувати редагований текст за допомогою онлайн-конвертерів (наприклад, [Imagetotext.info](https://www.imagetotext.info/); [Prepostseo](https://prepostseo.com/)). За допомогою «Google об'єктиву» Вашого смартфона можна розпізнавати, перекладати текст з іноземної мови та копіювати виділений текст документу на Ваш комп'ютер. Ці операції можна використовувати і в процесі каталогізації. Головною умовою для використання «Google об'єктиву» є наявність єдиного Вашого облікового запису користувача і

вхід у нього на Вашому комп'ютері та смартфоні. На комп'ютері має бути встановлений браузер Google Chrome.

З метою репрезентації були створені бібліографічні покажчики «Фонд видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики ДНСГБ УААН, включених до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання (1802-1900)», «Сільськогосподарські видання (1901-1912)..» та «...(1913-1917) у фондах ННСГБ НААН» [1-3].

На сайті <https://dnsgb.com.ua/> у вкладці «Послуги» можна переглянути інформацію про запис читачів, міжбібліотечний абонемент, перелік послуг та є можливість скористатись віртуальною довідкою. Для того, щоб поставити запитання, потрібно увійти на Сервіс під своїм профілем у «Disqus», «Facebook», «Twitter» чи «Google». Для користувачів надаються послуги з онлайн-замовлення, онлайн-бронювання, сканування, переведення у TIF, JPEG чи PDF-формат та пересилання документів з використанням електронної пошти чи інтернет-застосунків Viber, Telegram, WhatsApp тощо. Крім основного сайту ННСГБ НААН, діяльність фондів рідкісних видань репрезентується на сторінці установи у Facebook та YouTube.

Висновки. Отже, організація роботи з фондами рідкісних видань ННСГБ НААН, що відносяться до категорії національного культурного надбання України, ґрунтується на комплексному інформаційно-бібліотечному підході, який органічно поєднує в собі традиційні методи та інноваційні технології з метою різностороннього інформаційного забезпечення користувачів і дослідників аграрної науки. В останні роки відмічається переорієнтування послуг для задоволення запитів користувачів та надання інформації в онлайн-режимі через засоби Інтернет. Використання інформаційно-комунікативних технологій сприяє швидкому доступу до інформації та введенню нових он-лайн послуг для користувачів, впровадженню нових форм репрезентації документного

фонду через віртуальні виставки, онлайн-презентації, відео-огляди, цифрові проекти та соціальні мережі. Паралельно, за матеріалами фондів рідкісних видань ННСГБ НААН проводяться історичні розвідки та вивчення українського контенту.

Список використаних джерел та літератури

1. Фонд видань, випущених у XIX столітті з сільськогосподарської тематики ДНСГБ НААН України, включених до Державного Реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання (1802-1900) : наук.-доп. бібліогр. показч. / НААН, ДНСГБ; уклад. В. А. Вергунов, Л. Ф. Забудська, Н. Д. Коломієць, О. М. Діденко ; наук. ред. В. А. Вергунов. Київ, 2011. 524 с.
2. Сільськогосподарські видання (1901-1912) у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України: наук.-доп. бібліограф. показч. / НААН, ННСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, Г. М. Соловей, О. Ю. Примак, В. В. Мамрай, Н. С. Мигашко; наук. ред.: В. А. Вергунов. Київ, 2019. 524 с.
3. Сільськогосподарські видання (1913-1917) у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України: наук.-доп. бібліограф. показч. / НААН, ННСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, Г. М. Соловей, В. В. Мамрай, Т. С. Ковбаса; наук. ред.: В. А. Вергунов. Київ, 2020. 402 с.
4. Німецькі сільськогосподарські видання у фондах ДНСГБ НААН та НДУ і ВНЗ аграрного профілю (1822-2010): наук.-доп. бібліогр. показч. / НААН, ДНСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, Н. Ф. Гриценко, Я. В. Каніболоцька; наук. ред.: В. А. Вергунов. Київ, 2011. 540 с.
5. Колекція французьких сільськогосподарських видань у фондах ДНСГБ УААН (1802-2008): наук.-доп. бібліогр. показч. / НААН, ДНСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, Л. Ф. Забудська, Т. В. Дмитрик, Н. І. Петренко; наук. ред.: В. А. Вергунов. Київ, 2009. 66 с.
6. Чеські сільськогосподарські видання у фондах ДНСГБ НААН та НДУ і ВНЗ аграрного профілю (1894-2012): наук.-доп. бібліогр. показч. / НААН, ДНСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, Н. Б. Щебетюк, Х. М. Піпан, О. П. Анікіна, Л. А. Кириленко; наук. ред.: В. А. Вергунов. Київ, 2012. 130 с.
7. Англomовні сільськогосподарські видання у фондах ННСГБ НААН (1823-1928) : наук.-доп. бібліогр. показч. / НААН, ННСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, С. Д. Коваленко, Т. О. Бондур, Н. С. Киракосян-Панасюк, В. Г. Костенко, О. Ю. Красікова-Грігозіс, В. В. Мамрай, Н. С. Мигашко,

Ю. Г. Милостян, С. М. Никитюк; наук. ред.: В. А. Вергунов. Ч. 1. Київ, 2017. 386 с.

8. Польська сільськогосподарська книга у фондах ДНСГБ НААН та НДУ і ВНЗ аграрного профілю (1771-2008) : наук.-доп. бібліогр. покажч. / УААН, ДНСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, В. І. Головенко, Н. Ф. Басун, М. М. Щербань, О. О. Бойченко; наук. ред.: В. А. Вергунов. Вінниця, 2009. 283 с.

9. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні видання) в бібліотечних фондах: книгознавче анотування і систематизація. Методичні рекомендації на допомогу складанню. *Бюлетень ДНСГБ УААН*. 2011. Вип. 1. С. 135-167. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/buletensal/flip/2011-1/files/assets/basic-html/page137.html>.

10. Мамрай В., Лісневич Л. Збереження документальних фондів у системі бібліотечно-інформаційної діяльності. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 37. С. 183-196. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000233775>.

11. Вергунов В. А., Бородай І. С., Татарчук Л. М., Коломієць Н. Д. Інформаційно-комунікаційні технології у діяльності Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН. *Бюлетень ННСГБ НААН*. Київ, 2023. С. 115-187. URL: <https://dnsgb.com.ua/assets/files/diyalnist/vidavnych/buleten/byuleten-2023-1.pdf>.

12. Бородин С. В., Піменов І. Г., Татарчук Л. М. Регламент процесу оцифрування друкованих документів Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН. *Бюлетень ННСГБ НААН*. 2016. С. 158-218. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/buleten-nsal/flip/2016-1/files/assets/basic-html/page160.html>

13. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН в інформаційному суспільстві: інформаційно-бібліотечне забезпечення аграрної галузі / В. А. Вергунов, І. С. Бородай, Л. М. Татарчук, Н. Д. Коломієць, Т. В. Каштанова. Київ, 2019. 160 с. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/book/monografiya-tematyka-1.pdf>.

14. Коломієць Н. Д. Д. Д. Ереті (Georg Dionysius Ehret) (1708-1770) – видатний ботанік, ентомолог та ботанічний ілюстратор XVIII століття. *Історія науки і біографістика*. 2013. Вип. 1. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2013-1/13_kolomietc.pdf.

15. Коломієць Н. Д. Періодичне видання «Записки Императорского общества сельского хозяйства южной россия»: літопис південно-української аграрної науки. *Історія науки і біографістика*. 2011. Вип. 2. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-2/11_kolomiets.pdf

16. Підгайна Т. М. Вітчизняні періодичні видання з «Фонду ННСГБ НААН, випущених у 1901-1817 рр». *Бюлетень ННСГБ НААН*. 2015. Вип. 2.

С. 51-56. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/buleten-nsal/flip/2015-2/files/assets/basic-html/page52.html>.

17. Бондур Т. О. Колекція галузових газет XIX ст. (1856–1900) у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН. *Історія науки і біографістика*. 2016. № 2. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2016-2/03.pdf>.

18. Ковбаса Т. С. Сільськогосподарські періодичні видання «Фонду видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики ННСГБ НААН» як інформаційний ресурс для потреб аграрної галузі. *Бюлетень ННСГБ НААН*, 2020. С. 115-123. URL: https://dnsgb.com.ua/assets/files/Buleten-2020_1.pdf.

19. Бондур Т. О. Колекція видань з автографами авторів (1853-1900) у «Фонді видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики ННСГБ НААН», внесених до державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання: структура та проблеми збереження. *Бюлетень ННСГБ НААН*, 2016. С. 110-115. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/buleten-nsal/flip/2016-1/files/assets/basic-html/page112.html>.

20. Бондур Т. О. Американські сільськогосподарські книги у фонді XIX ст. Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН (1802-1900). *Історія науки і біографістика*, 2015. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2015-4/4.pdf>.

21. Коломієць Н. Д. Україномовні аграрні видання 1901-1917 рр. у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН. *Історія науки і біографістика*. Вип. 2. 2023. С. 227-242. URL: doi.org/10.31073/istnauka202302-14.

22. Коломієць Н. Д. Збереження наукового спадку через призму українських періодичних видань 1901-1917 рр. з фондів ННСГБ НААН: матер. XIX Всеукр. наук. конф. мол. учених та спец. «Історія освіти, науки і техніки в Україні», присвяченої ювілейним датам від дня народження видатних учених в галузі аграрних наук – основоположників сільськогосподарської дослідної справи в Україні за своїми напрямками: Ф. Т. Моргуна (1924–2008) і О. Н. Соколовського (1884–1959); Київ, 22-23 травня 2024 р. / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки. Вінниця: ТВОРИ, 2024. С. 235-237.

23. Nyzhnyk, S., Solovei, H. (2024). The periodical «Rillya» (1910-1914) for scientific and educational area: content analysis. *East European Historical Bulletin*, 30, pp. 60-70. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.30.299909>.

24. Праці Харківського товариства сільського господарства 1913 року. Вип. 9. Діяльність товариства за 1913 рік. Харків: Типо-літографія М. М. Сергєєва та К. Гальченко, 1914. 143 с.

25. Д. А. Іваненко. Записки та спогади 1888-1908 гг. Полтава: Електрич. типогр. Д. Н. Підземського, 1909. С. 274.

26. Довідкова книжка по Полтавській губернії на 1908 рік. Полтава: Типо-літографія Губернського правління, 1908.

27. Місцевий агрономічний персонал, який перебував на урядовій та громадській службі 1 січня 1916 року. Довідник / Упоряд. В. М. Ганьшин, В. В. Зарецький, В. І. Іванов; За ред. В. М. Штейна. Петроград: Тип. В. Ф. Кіршбаума, 1917. 547 с.

28. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI-XX ст.). Київ: Наукова думка, 1969. 559 с.

29. Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів / Київський Національний університет будівництва і архітектури. Київ, 1999. 116 с.

References

1. Verhunov, V. A., Zabudska, L. F., Kolomiiets, N. D. & Didenko, O. M. (2011). Fond vydan, vypushchenykh u XIX stolitti z silskohospodarskoï tematyky DNSHB NAAN Ukrainy, vkluchenykh do Derzhavnoho Reiestru naukovykh obiektiv, shcho stanovliat natsionalne nadbannia (1802-1900) [Collection of publications published in the XIX century on agricultural topics by the State Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, included in the State Register of Scientific Objects of National Heritage (1802-1900)]. Kyiv [In Ukrainian].

2. Vergunov, V. A., Solovei, H. M., & Primak, O. Yu. (Eds.). (2019). Silskohospodarski vydannia (1901-1912) u fondakh Natsionalnoi naukovoï silskohospodarskoï biblioteky Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy [Agricultural publications (1901-1912) in the funds of the National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine]. Kyiv [In Ukrainian].

3. Vergunov, V. A., Solovei, H. M., Mamrai, V. V., & Kovbasa, T. S. (Eds.). (2020). Silskohospodarski vydannia (1913-1917) u fondakh Natsionalnoi naukovoï silskohospodarskoï biblioteky Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy [Agricultural publications (1913-1917) in the funds of the National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine]. Kyiv [In Ukrainian].

4. Verhunov, V. A., Hrytsenko, N. F., & Kanibolotska, Ya. V. (2011). Nimetski silskohospodarski vydannia u fondakh DNSHB NAAN ta NDU i VNZ ahrarnoho profiliiu (1822-2010) [German agricultural publications in the collections of the NSAL NAAS and agricultural research institutes and universities (1822-2010)]. Kyiv [In Ukrainian].

5. Verhunov, V. A., Zabudska, L. F., Dmytryk, T. V., & Petrenko, N. I. (2009). Kolektsiia frantsuzkykh silskohospodarskykh vydan u fondakh DNSHB UAAN (1802-2008) [Collection of French agricultural publications in the funds of the NSAL NAAS (1802-2008)]. Kyiv [In Ukrainian].

6. Verhunov, V. A., Shchebetiuk, N. B., Pipan, Kh. M., Anikina, O. P. & Kyrylenko, L. A. (2012). Cheski silskohospodarski vydannia u fondakh DNSHB NAAN ta NDU i VNZ ahrarnoho profiliiu (1894-2012) [Czech agricultural publications

in the collections of the NSAL NAAS and agricultural research institutes and universities (1894-2012)]. Kyiv [In Ukrainian].

7. Verhunov, V. A., Kovalenko, S. D., Bondur, T. O., Kyrakosian-Panasiuk, N. S., Kostenko, V. H., Krasikova-Hrihozis, O. Yu., & Mamrai, V. V. et al. (2017). *Anhlomovni silskohospodarski vydannia u fondakh of the NNSHB NAAN (1823-1928)* [English-language agricultural publications in the collections of the NSAL NAAS (1823-1928)]. (Part 1). Kyiv [In Ukrainian].

8. Verhunov, V. A., Holovenko, V. I., Basun, N. F., Shcherban, M. M., & Boichenko, O. O. [2009]. *Polska silskohospodarska knyha u fondakh DNSHB NAAN ta NDU i VNZ ahrarnoho profilu (1771-2008)* [Polish Agricultural Book in the collections of the SSAL UAAS and agricultural research institutes and universities (1771-2008)]. Vinnytsia [In Ukrainian].

9. (2011). *Knyzhkovi pam'iatky (ridkisni ta tsinni vydannia) v biblioteknykh fondakh: knyhoznaveche anotuvannia i systematyzatsiia. Metodychni rekomendatsii na dopomohu skladanniui* [Book monuments (rare and valuable editions) in library collections: book annotation and systematization. Guidelines to assist in the preparation of]. *Biuleten DNSHB UAAN* – Bulletin of the SSAL UAAS, issue 1, pp. 88-91. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/buletenssal/flip/2011-1/files/assets/basic-html/page137.html> [In Ukrainian].

10. Mamrai, V., & Lisnevych, L. (2013). *Zberezhennia dokumentalnykh fondiv u systemi bibliotekno-informatsiinoi diialnosti* [Preservation of documentary collections in the system of library and information activities]. *Naukovi pratsi Natsional'noyi biblioteky Ukrayiny im. V. I. Vernads'koho* – Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine, issue 37, pp. 183-196. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000233775> [In Ukrainian].

11. Verhunov, V. A., Borodai, I. S., Tatarchuk, L. M. & Kolomiiets, N. D. (2024). *Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii u diialnosti Natsionalnoi naukovo silskohospodarskoi biblioteky NAAN* [Information and communication technologies in the activities of the National Scientific Agricultural Library of NAAS]. *Biuleten NNSHB NAAN* – Bulletin of the NSAL NAAS, issue 1, pp. 115-187. URL: <https://dnsgb.com.ua/assets/files/diialnist/vidavnych/buleten/byuleten-2023-1.pdf> [In Ukrainian].

12. Borodin, S. V., Pimenov, I. H., & Tatarchuk, L. M. (2016). *Rehlament protsesu otsyfruvannia drukovanykh dokumentiv Natsionalnoi naukovo silskohospodarskoi biblioteky NAAN* [Regulations of the process of digitization of printed documents of the National Scientific Agricultural Library of NAAS]. *Biuleten NNSHB NAAN* – Bulletin of the NSAL NAAS, issue 1, pp. 158-218. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/buleten-nsal/flip/2016-1/files/assets/basic-html/page160.html> [In Ukrainian].

13. Verhunov, V. A., Borodai, I. S., Tatarchuk, L. M., Kolomiiets, N. D. & Kashtanova, T. V. (2019). *Natsionalna naukova silskohospodarska biblioteka NAAN v*

informatychnomu suspilstvi: informatychno-bibliotekne zabezpechennia ahrarnoi haluzi [National Scientific Agricultural Library of NAAS in the Information Society: Information and Library Support of the Agricultural Sector]. Kyiv. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/book/monografiya-tematyka-1.pdf> [In Ukrainian].

14. Kolomiets, N. D. (2013). D. D. Ereti (Georg Dionysius Ehret) (1708-1770) – vydatnyi botanik, entomoloh ta botanichniy iliustrator XVIII stolittia [Georg Dionysius Ehret (1708-1770) was a prominent botanist, entomologist, and botanical illustrator of the eighteenth century]. *Istoriia nauky i biohrafistyka* – History of Science and Biographical Studies, no. 1. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2013-1/13_kolomiets.pdf [In Ukrainian].

15. Kolomiets, N. D. (2011). Periodychnye vydannia «Zapysky Ymperatorskoho obshchestva selskoho khoziaistva yuzhnoi rossyy»: litopys pivdenno-ukrainskoi ahrarnoi nauky [The periodical «Notes of the Imperial Society of Agriculture of Southern Russia»: a chronicle of southern Ukrainian agrarian science]. *Istoriia nauky i biohrafistyka* – History of Science and Biographical Studies, no. 2. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-2/11_kolomiets.pdf [In Ukrainian].

16. Pidhayna, T. M. (2015). Vitchyznyani periodychni vydannia z «Fondu NNSHB NAAN, vypushchenykh u 1901-1817 rr» [Domestic periodicals from the «Fund of NSAL NAAS, published in 1901-1817»]. *Biuleten NNSHB NAAN* – Bulletin of the NSAL NAAS, issue 2, pp. 51-56. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/buleten-nsal/flip/2015-2/files/assets/basic-html/page52.html> [In Ukrainian].

17. Bondur, T. O. (2016). Kolektsiia haluzevykh hazet KhIKh st. (1856–1900) u fondakh Natsionalnoi naukovoï silskohospodarskoi biblioteky NAAN [Collection of nineteenth-century industry newspapers (1856-1900) in the funds of the National Scientific Agricultural Library of NAAS]. *Istoriia nauky i biohrafistyka* – History of Science and Biographical Studies, no. 2. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2016-2/03.pdf> [In Ukrainian].

18. Kovbasa, T. S. (2020). Silskohospodarski periodychni vydannia «Fondu vydan, vypushchenykh u XIX st. z silskohospodarskoi tematyky NNSHB NAAN» yak informatychnyi resurs dlia potreb ahrarnoi haluzi [Agricultural Periodicals of the «Fund of Publications Issued in the XIX Century on Agricultural Topics of the NSAL NAAS» as an Information Resource for the Needs of the Agricultural Industry]. *Istoriia nauky i biohrafistyka* – History of Science and Biographical Studies, no. 1, pp. 115-123. URL: https://dnsgb.com.ua/assets/files/Buleten-2020_1.pdf [In Ukrainian].

19. Bondur, T. O. (2016). Kolektsiia vydan z avtohrafamy avtoriv (1853-1900) u «Fondi vydan, vypushchenykh u XIX st. z silskohospodarskoi tematyky NNSHB NAAN», vnesenykh do derzhavnoho reiestru naukovykh ob'iektiv, shcho stanovliat natsionalne nadbannia: struktura ta problemy zberezhennia [Collection of publications with autographs of authors (1853-1900) in the «Fund of publications issued in the XIX century on agricultural topics of the NSAL NAAS», included in the

State Register of Scientific Objects of National Heritage: structure and problems of preservation]. *Biuleten NNSHB NAAN* – Bulletin of the NSAL NAAS, issue 1, pp. 110-115. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/buleten-nsal/flip/2016-1/files/assets/basic-html/page112.html> [In Ukrainian].

20. Bondur, T. O. (2015). Amerykanski silskohospodarski knyhy u fondi KhIKh st. Natsionalnoi naukovoï silskohospodarskoi biblioteky NAAN (1802-1900) [American agricultural books in the nineteenth century collection of the National Scientific Agricultural Library of NAAS (1802-1900)]. *Istoriia nauky i biohrafistyka* – History of Science and Biographical Studies, no. 4. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2015-4/4.pdf> [In Ukrainian].

21. Kolomiets, N. D. (2023). Ukrainomovni ahrarni vydannia 1901-1917 rr. u fondakh Natsionalnoi naukovoï silskohospodarskoi biblioteky NAAN [Ukrainian-language agricultural publications of 1901-1917 in the collections of the National Scientific Agricultural Library of NAAS]. *Istoriia nauky i biohrafistyka* – History of Science and Biographical Studies, no. 2, pp. 227-242. URL: doi.org/10.31073/istnauka202302-14 [In Ukrainian].

22. Kolomiets, N. D. (2024). Zberezhennia naukovoï spadku cherez pryzmu ukrainskykh periodychnykh vydan 1901-1917 rr. z fondiv NNSHB NAAN [Preservation of scientific heritage through the prism of Ukrainian periodicals of 1901-1917 from the collections of the NSAL NAAS of Ukraine]. Proceedings from HESTU '24: XIX Vseukr. nauk. konf. mol. uchenykh ta spets. «*Istoriia osvity, nauky i tekhniky v Ukraini*», prysviachenoï yuvileinym datam vid dnia narodzhennia vydatnykh uchenykh v haluzi ahrarnykh nauk – osnovopolozhnykh silskohospodarskoi doslidnoi spravy v Ukraini za svoimy napriamamy: F. T. Morhuna (1924-2008) i O. N. Sokolovskoho (1884-1959) – XIX All-Ukrainian Scientific Conference of Young Scientists and Specialists «History of Education, Science and Technology in Ukraine», dedicated to the anniversaries of outstanding scientists in the field of agricultural sciences - the founders of agricultural research in Ukraine in their fields: F. T. Morgun (1924-2008) and O. N. Sokolovskyi (1884-1959). (pp. 235-237). Vinnytsia [In Ukrainian].

23. Nyzhnyk, S., Solovei, H. (2024). The periodical «Rillya» (1910-1914) for scientific and educational area: content analysis. (2024). *East European Historical Bulletin*, 30, pp. 60-70. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.30.299909>.

24. (1914). Pratsi Kharkivs'koho tovarystva sil's'koho hospodarstva 1913 roku. Vyp. 9. Diyal'nist' tovarystva za 1913 rik [Proceedings of the Kharkiv Agricultural Society of 1913. Vol. 9. Activities of the society in 1913]. Kharkiv [In Ukrainian].

25. D. A. Ivanenko (1909). Zapysky i spohady 1888-1908 rr. [Notes and Memories of 1888-1908]. Poltava [In Ukrainian].

26. (1908). Dovidnyk Poltavs'koyi huberniyi za 1908 r. [Directory of Poltava Province for 1908]. Poltava [In Ukrainian].

27. Hanshyn, V. M., Zarets'kyi V. V., & Ivanov, V. I. (Eds.). (1917). *Mistsevi ahronomichni kadry na derzhavniy i hromads'kiy sluzhbi na 1 sichnya 1916 r. Dovidnyk* [Local Agronomic Personnel in Government and Public Service on January 1, 1916. Directory]. Petrohrad [In Ukrainian].

28. Dei, O. I. (1969). *Slovnyk ukrainskykh psevdonimiv ta kryptonimiv (XVI-XX st.)* [Dictionary of Ukrainian pseudonyms and cryptonyms (XVI-XX centuries)]. Kyiv [In Ukrainian].

29. Eppel', V. (1999). *Novi materialy do slovnyka ukrayins'kykh psevdonimiv* [New materials for the dictionary of Ukrainian pseudonyms]. Kyiv [In Ukrainian].

Рецензенти:

Г. В. Салата, д. і. н., проф.;

Л. М. Татарчук, к. і. н.

Надійшла до редакції: 19.07.2024 р.